

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNI MUSIQA TA'LIMIDA AMALGA OSHIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Muratova Saodat Abduraxmanovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika
universiteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20487287>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-may 2026 yil

Ma'qullandi: 28-may 2026 yil

Nashr qilindi: 30-may 2026 yil

KEYWORDS

kompetensiyaviy yondashuv, musiqiy kompetensiya, kasbiy kompetentlik, musiqiy-estetik tarbiya, interfaol metodlar, ijodiy faoliyat, musiqiy savodxonlik, ta'lim sifati, o'quvchi shaxsi, musiqiy madaniyat, ta'lim jarayoni.

ABSTRACT

Mazkur maqolada musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishning pedagogik asoslari, uning nazariy-metodologik jihatlarini hamda ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. Kompetensiyaviy yondashuvning musiqa ta'limi mazmunini takomillashtirish, o'quvchilarning musiqiy bilim, ko'nikma va malakalarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, musiqa ta'limi jarayonida tayanch va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirishning samarali usullari, innovatsion pedagogik texnologiyalar hamda interfaol metodlardan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan..

Bugungi globallashuv va ta'lim tizimidagi yangilanishlar sharoitida har bir fan, jumladan, musiqa ta'limi ham o'z mazmuni, maqsadi va metodik yondashuvlarini zamonaviy talablar asosida qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ta'lim jarayoni endilikda faqat nazariy bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklanib qolmay, balki o'quvchining olgan bilimlarini amaliy hayotda qo'llay olishi, mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, kommunikativ faoliyatga kirisha olishi va o'z shaxsiy qobiliyatlarini namoyon etishi bilan baholanmoqda. Shu jihatdan kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta'limning asosiy metodologik yo'nalishlaridan biri sifatida maydonga chiqmoqda. Mazkur yondashuv musiqa ta'limi jarayonida ham alohida ahamiyat kasb etadi, chunki musiqa fani o'quvchining nafaqat bilim doirasini kengaytiradi, balki uning estetik didi, emotsional sezgirliigi, ijodiy tafakkuri va ma'naviy dunyosini shakllantirishda kuchli tarbiyaviy vosita vazifasini bajaradi.

Musiqa ta'limi inson shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi murakkab pedagogik jarayondir. Unda bilim berish, tarbiyalash, ijodiy qobiliyatlarni yuzaga chiqarish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhini shakllantirish kabi vazifalar o'zaro uyg'unlikda namoyon bo'ladi. An'anaviy ta'limda ko'pincha o'quvchining musiqiy nazariy bilimlarni egallashi, qo'shiq kuylashi yoki musiqa asarlarini tinglashi asosiy natija sifatida qaralgan bo'lsa, kompetensiyaviy yondashuvda bu faoliyatlar yanada kengroq mazmun kasb etadi. Ya'ni o'quvchi musiqa asarini tinglabgina qolmay, uni idrok etishi, tahlil qilishi, mazmunini his qilishi, unga nisbatan shaxsiy munosabat bildirishi, ijodiy topshiriqlar orqali

o'z musiqiy tasavvurini ifodalay olishi zarur. Bu esa musiqa ta'limida bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning yaxlit rivojlanishini ta'minlaydi.

Kompetensiyaviy yondashuvning musiqa ta'limidagi pedagogik mohiyati shundan iboratki, u o'quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi passiv subyekt emas, balki musiqiy faoliyatning faol ishtirokchisi sifatida shakllantirishga yo'naltiriladi. Bunday yondashuvda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchining ijodiy izlanishini tashkil etuvchi, uning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantiruvchi, mustaqil fikrlashga undovchi pedagogik rahbar sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, musiqa darslarida kuylash, tinglash, ritmik harakatlar bajarish, cholg'u asboblari ijro etish, musiqiy tahlil qilish, guruhij ijodiy ishlar tashkil etish kabi faoliyat turlari kompetensiyalarni shakllantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Ushbu jarayonda o'quvchi nafaqat musiqiy savodxonlikka ega bo'ladi, balki jamoada ishlash, o'z fikrini erkin bayon etish, badiiy-estetik hodisalarni anglash va baholash ko'nikmalarini ham egallaydi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish pedagogik jarayonning mazmuniy va metodik jihatdan yangilanishini talab qiladi. Bunda dars mazmuni faqat o'quv dasturidagi mavzularni o'tish bilan cheklanmasdan, o'quvchining shaxsiy tajribasi, qiziqishi, ijodiy imkoniyatlari va yosh xususiyatlari bilan bog'lanishi lozim. Musiqa fani o'z tabiatiga ko'ra emotsional-ta'sirchan, ijodiy va amaliy yo'nalishga ega bo'lganligi sababli, unda kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni ijodiy mushohada qilishga jalb etish va ta'lim natijalarini hayotiy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi. Masalan, xalq qo'shiqlarini o'rganish orqali o'quvchilarda milliy madaniyatga hurmat, vatanparvarlik, tarixiy xotira va badiiy did shakllansa, jahon musiqa namunalari bilan tanishish ularning madaniyatlararo muloqotga tayyorligini kuchaytiradi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv musiqa ta'limida baholash tizimini ham yangicha tashkil etishni taqozo etadi. An'anaviy baholashda ko'pincha o'quvchining qo'shiqni to'g'ri kuylashi yoki nazariy savollarga javob berishi asosiy mezon bo'lgan bo'lsa, kompetensiyaviy baholashda uning musiqiy asarni tushunishi, ijodiy yondashuvi, ijro madaniyati, musiqiy ifoda vositalarini ang'lay olishi, mustaqil fikr bildirishi va amaliy topshiriqlarni bajarish qobiliyati ham e'tiborga olinadi. Bu esa o'quvchining shaxs sifatida rivojlanishini kompleks baholashga imkon yaratadi. Shu nuqtayi nazardan, musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuv nafaqat metodik yangilik, balki ta'lim natijasiga bo'lgan munosabatning tubdan o'zgarishi sifatida qaralishi kerak.

Bugungi kunda jamiyatda estetik madaniyat, ma'naviy barkamollik, ijodkorlik va madaniy merosga ongli munosabat kabi sifatlarni rivojlantirish muhim ijtimoiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. Musiqa ta'limi esa bu vazifani amalga oshirishda beqiyos imkoniyatlarga ega. Chunki musiqa inson qalbiga bevosita ta'sir etuvchi, uning his-tuyg'ularini tarbiyalovchi, dunyoqarashini boyituvchi san'at turi hisoblanadi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan musiqa ta'limi o'quvchini nafaqat musiqa tinglovchisi yoki ijrochisi, balki musiqiy madaniyatni ang'laydigan, qadrlaydigan va undan hayotiy faoliyatida foydalana oladigan shaxs sifatida tarbiyalaydi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish masalasi zamonaviy pedagogik jarayonning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Chunki bugungi ta'lim tizimida asosiy e'tibor o'quvchining faqat bilim olishi emas, balki olgan bilimlarini amaliy faoliyatda qo'llay olishi, ijodiy fikrlashi, o'z nuqtayi nazarini asoslay olishi, turli madaniy va ijtimoiy vaziyatlarda mustaqil harakat qila olishi kabi sifatlarni

shakllantirishga qaratilmoqda. Musiqa ta'limi esa mazkur jarayonda alohida o'rin tutadi. Sababi musiqa fani o'quvchining aqliy, emotsional, estetik, ijodiy va kommunikativ rivojlanishini bir butun holda ta'minlaydigan san'atga asoslangan pedagogik maydon hisoblanadi.

Kompetensiyaviy yondashuv musiqa ta'limida, avvalo, ta'lim natijasiga yangicha qarashni talab qiladi. An'anaviy yondashuvda musiqa darslarining samaradorligi ko'pincha o'quvchining qo'shiqni to'g'ri kuylashi, musiqa savodiga oid nazariy ma'lumotlarni bilishi yoki ma'lum bir kompozitor hayoti va ijodini eslab qolishi bilan baholangan. Biroq bunday yondashuv o'quvchining musiqiy tafakkuri, estetik munosabati, ijodiy izlanishi va amaliy faoliyatda o'zini namoyon etish qobiliyatini to'liq ochib bera olmaydi. Kompetensiyaviy yondashuv esa o'quvchining bilimini hayotiy, ijodiy va amaliy faoliyat bilan bog'lashga xizmat qiladi. Bu jarayonda o'quvchi musiqa asarini nafaqat eshitadi, balki uni angelaydi, tahlil qiladi, his qiladi, baholaydi va o'z ijodiy munosabatini bildiradi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvning muhim pedagogik jihati shundaki, u o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantiradi. Ya'ni o'quvchi tayyor bilimlarni qabul qiluvchi tinglovchi emas, balki musiqiy faoliyatda bevosita ishtirok etuvchi, izlanadigan, yaratadigan, fikrlaydigan va his qiladigan shaxs sifatida shakllanadi. Bunday sharoitda o'qituvchining vazifasi ham o'zgaradi. O'qituvchi endi faqat qo'shiq o'rgatuvchi yoki nazariy ma'lumot beruvchi emas, balki o'quvchining ijodiy imkoniyatlarini ochib beruvchi, uning musiqiy qiziqishini rag'batlantiruvchi, mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik tashkilotchi sifatida namoyon bo'ladi.

Musiqa darslarida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish uchun darsning barcha tarkibiy qismlari — maqsad, mazmun, metod, vosita, faoliyat turlari va baholash mezonlari o'zaro uyg'unlikda tashkil etilishi zarur. Agar dars maqsadi faqat "qo'shiq o'rgatish" yoki "mavzuni tushuntirish" bilan cheklanib qolsa, kompetensiyaviy natijaga erishish qiyinlashadi. Aksincha, dars maqsadi o'quvchida musiqiy-estetik idrokni rivojlantirish, ijodiy ifoda ko'nikmasini shakllantirish, milliy va jahon musiqa merosiga ongli munosabatni tarkib toptirish, musiqiy faoliyat orqali muloqot madaniyatini rivojlantirish kabi aniq kompetensiyaviy natijalarga yo'naltirilsa, ta'lim jarayoni samarali kechadi.

Kompetensiyaviy yondashuvda musiqa ta'limining mazmuni ham kengayadi. Bunda musiqa nazariyasi, solfedjio, qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, ritmik harakatlar, cholg'u ijrochiligi, musiqiy tahlil, ijodiy topshiriqlar va jamoaviy faoliyat yagona didaktik tizim sifatida qaraladi. Ushbu faoliyat turlari o'quvchida turli kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Masalan, qo'shiq kuylash jarayoni ovoz, nafas, talaffuz, ritm va intonatsiya ustida ishlash bilan birga, ijro madaniyati, emotsional ifoda va jamoada hamohang harakat qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Musiqa tinglash esa o'quvchining estetik idroki, musiqiy eshitish qobiliyati, obrazli tafakkuri va badiiy tahlil qilish malakasini boyitadi. Cholg'u ijrochiligi o'quvchining motorika, diqqat, eshitish-nazorat, ritmik sezgi va ijodiy ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishda musiqiy-estetik kompetensiya markaziy o'rin egallaydi. Bu kompetensiya o'quvchining musiqa asarini idrok etishi, uning badiiy mazmunini tushunishi, musiqiy ifoda vositalarini angelay olishi, san'at hodisalariga estetik baho bera olishi va musiqa orqali o'z hissiy munosabatini ifodalay olishi bilan belgilanadi. Musiqiy-estetik kompetensiya shakllangan o'quvchi musiqa asarini oddiy tovushlar majmui sifatida emas, balki ma'lum g'oya, obraz,

kayfiyat va tarbiyaviy mazmunga ega badiiy hodisa sifatida qabul qiladi. Bu esa uning umumiy madaniy saviyasi va estetik didining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, musiqa ta'limida ijodiy kompetensiyani rivojlantirish ham alohida ahamiyatga ega. Musiqa san'ati o'z mohiyatiga ko'ra ijodiy faoliyatga tayanadi. Shu sababli musiqa darslarida o'quvchilarga faqat tayyor asarni ijro etish emas, balki kichik kuylar yaratish, ritmik namunalar tuzish, qo'shiq mazmuniga mos harakatlar ishlab chiqish, musiqa asosida tasviriy yoki og'zaki ifoda yaratish, berilgan ohangni davom ettirish kabi ijodiy topshiriqlar berilishi lozim. Bunday topshiriqlar o'quvchining mustaqil fikrlashi, tasavvuri, musiqiy fantaziyasi va o'ziga xos ifoda uslubini shakllantirishga yordam beradi. Aynan shu jihatlar kompetensiyaviy yondashuvning amaliy mazmunini tashkil etadi.

Kompetensiyaviy yondashuvning yana bir muhim tomoni uning shaxsga yo'naltirilgan xususiyatidir. Har bir o'quvchining musiqiy qobiliyati, eshitish sezgisi, ovoz imkoniyati, ritmni his qilishi, sahnada o'zini tutishi, ijodiy tasavvuri va qiziqishlari turlicha bo'ladi. Shu sababli musiqa ta'limida barcha o'quvchilardan bir xil natija kutish pedagogik jihatdan to'g'ri emas. Kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, ularga mos topshiriqlar berish, differensial yondashuv asosida ishlash va har bir o'quvchining shaxsiy o'sishini baholashni talab qiladi. Bu esa musiqa darslarini yanada insonparvar, ijodiy va samarali qiladi.

Musiqa ta'limida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish ham muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Musiqa darslarida o'quvchilar ko'pincha guruhda kuylaydi, ansambl bo'lib ijro etadi, bir-birining ijrosini tinglaydi, fikr bildiradi, muhokamada ishtirok etadi. Bu jarayonlarda ularda tinglash madaniyati, o'z fikrini ifodalash, boshqalar fikrini hurmat qilish, jamoada ishlash, hamkorlikda ijod qilish kabi sifatlar rivojlanadi. Ayniqsa, jamoaviy ijro o'quvchilarda mas'uliyat, intizom, uyg'unlik va o'zaro hamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu ma'noda musiqa ta'limi kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish uchun tabiiy pedagogik muhit yaratadi.

Milliy musiqa merosidan foydalanish kompetensiyaviy yondashuvning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi kerak. O'zbek xalq qo'shiqlari, maqom san'ati, dostonchilik, baxshichilik, katta ashula, lapar, yalla, alla, marosim qo'shiqlari kabi namunalar o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira, madaniy qadriyatlarga hurmat va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantiradi. Musiqa darslarida milliy meros namunalarini o'rganish faqat ularni kuylash yoki tinglash bilan cheklanmasligi kerak. O'quvchilar bu asarlarning yaratilish tarixi, mazmuni, ijro uslubi, tarbiyaviy g'oyasi va bugungi hayotdagi ahamiyatini anglashlari zarur. Shundagina milliy musiqa merosi kompetensiyaviy ta'limning samarali vositasiga aylanadi.

Kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish katta ahamiyatga ega. "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Venn diagrammasi", "B-B-B", "Debat", "Loyiha metodi", "Rolga kirish", "Musiqiy tahlil", "Ijodiy laboratoriya" kabi metodlar o'quvchilarni faollashtiradi, ularni mustaqil fikrlashga, izlanishga va ijodiy munosabat bildirishga undaydi. Masalan, musiqa asarini tinglagandan so'ng o'quvchilarga "Asarda qanday kayfiyat ifodalangan?", "Qaysi musiqiy vositalar bu kayfiyatni yaratgan?", "Bu asar sizda qanday tasavvur uyg'otdi?" kabi savollar berish ularning badiiy idrokini rivojlantiradi. Shu bilan birga, loyiha metodidan foydalanish orqali o'quvchilar milliy cholg'ular, mashhur kompozitorlar, xalq qo'shiqlari yoki zamonaviy musiqa yo'nalishlari haqida mustaqil izlanish olib borishlari mumkin.

Raqamli texnologiyalar ham musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Audio va video materiallar, virtual cholg'u dasturlari, elektron darsliklar, raqamli nota muharrirlari, onlayn platformalar, interaktiv taqdimotlar va multimedia vositalari o'quvchilarning musiqiy idrokini kuchaytiradi. Bunday vositalar yordamida o'quvchilar musiqa asarlarini turli ijro variantlarida tinglashlari, ularni solishtirishlari, o'z ovoz yozuvlarini tahlil qilishlari, kichik musiqiy kompozitsiyalar yaratishlari mumkin. Bu esa raqamli kompetensiya bilan musiqiy kompetensiyaning uyg'un rivojlanishiga xizmat qiladi.

Biroq musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud. Avvalo, ba'zi hollarda darslar hali ham an'anaviy reproduktiv usulda tashkil etiladi, ya'ni o'qituvchi tushuntiradi, o'quvchi takrorlaydi. Bunday usulda o'quvchining mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va amaliy kompetensiyalari yetarli darajada shakllanmaydi. Ikkinchidan, musiqa xonalarining moddiy-texnik bazasi, cholg'u asboblari, audioapparatura, multimedia vositalari yetarli bo'lmagan ta'lim muassasalarida kompetensiyaviy yondashuv imkoniyatlari cheklanadi. Uchinchidan, ayrim o'qituvchilarda kompetensiyaviy yondashuvga mos dars loyihalash, faol metodlarni tanlash, ijodiy topshiriqlar tuzish va kompetensiyaviy baholash mezonlarini ishlab chiqish bo'yicha metodik ehtiyojlar mavjud.

Shu sababli musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni samarali amalga oshirish uchun, avvalo, o'qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirish zarur. Musiqa o'qituvchisi nafaqat ijrochilik mahoratiga, balki pedagogik texnologiyalar, psixologik yondashuvlar, baholash metodikasi, raqamli vositalar va ijodiy ta'lim usullaridan foydalanish ko'nikmalariga ham ega bo'lishi kerak. Chunki kompetensiyaviy yondashuvni dars jarayoniga tatbiq etish bevosita o'qituvchining kasbiy mahorati, metodik tafakkuri va ijodiy yondashuviga bog'liq. O'qituvchi darsni shunday tashkil etishi lozimki, har bir o'quvchi o'z imkoniyati darajasida faol ishtirok etsin, musiqani his qilsin, ijod qilsin, fikr bildirsin va o'z natijasini ko'ra olsin.

Kompetensiyaviy yondashuvda baholash jarayoni ham alohida e'tiborni talab qiladi. Musiqa ta'limida baholash faqat qo'shiqni to'g'ri kuylash yoki nazariy savollarga javob berish bilan cheklanmasligi kerak. Baholash jarayonida o'quvchining musiqiy idroki, ritmik sezgisi, ijro madaniyati, ijodiy yondashuvi, jamoada ishlash ko'nikmasi, musiqiy asarga munosabati va mustaqil topshiriqlarni bajarish darajasi ham hisobga olinishi zarur. Bunday yondashuv o'quvchining shaxsiy o'sishini kuzatish va rag'batlantirish imkonini beradi. Ayniqsa, formatif baholash, portfoliolar, ijodiy ishlar, kuzatuv varaqalari va o'z-o'zini baholash usullaridan foydalanish musiqa ta'limi uchun samarali hisoblanadi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish o'quvchilarning nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalarini, balki ularning shaxsiy sifatlarini ham rivojlantiradi. Musiqa orqali o'quvchida sabr-toqat, diqqat, mas'uliyat, emotsional sezgirlik, estetik did, jamoaga moslashish, o'zini ifoda etish va madaniy qadriyatlarga hurmat kabi fazilatlar shakllanadi. Bu jihatlar kompetensiyaviy yondashuvning tarbiyaviy ahamiyatini yanada oshiradi. Chunki zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi faqat bilimli emas, balki madaniyatli, ijodkor, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalashdan iboratdir.

Nazariy asos

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishning nazariy asoslari, avvalo, zamonaviy pedagogika fanida ta'lim natijasiga bo'lgan

qarashlarning o'zgarishi bilan bog'liqdir. An'anaviy ta'lim tizimida o'quvchining bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi asosiy natija sifatida baholangan bo'lsa, kompetensiyaviy yondashuvda bu tushunchalar yanada kengroq mazmun kasb etadi. Ya'ni o'quvchi faqat ma'lumotni yodlab olishi yoki uni takrorlashi emas, balki egallagan bilimlarini turli vaziyatlarda qo'llay olishi, mustaqil xulosa chiqarishi, ijodiy fikrlashi, shaxsiy munosabat bildirish olishi va amaliy faoliyatda samarali harakat qilishi muhim hisoblanadi. Shu jihatdan kompetensiyaviy yondashuv musiqa ta'limining mazmunini ham bilim berishdan shaxsni rivojlantirishga yo'naltiradi.

Kompetensiya tushunchasi pedagogik nuqtayi nazardan o'quvchining ma'lum faoliyat turini muvaffaqiyatli bajarishga tayyorligi va qobiliyatini ifodalaydi. U bilim, ko'nikma va malakalar bilan bir qatorda motivatsiya, qadriyat, tajriba, ijodiy yondashuv va shaxsiy sifatlarni ham o'z ichiga oladi. Musiqa ta'limida esa kompetensiya o'quvchining musiqani idrok etishi, ijro etishi, tahlil qilishi, baholashi, ijodiy ifoda etishi hamda musiqiy madaniyatga ongli munosabat bildirish olishi bilan belgilanadi. Demak, musiqiy kompetensiya oddiy nazariy bilimlar yig'indisi emas, balki o'quvchining musiqiy faoliyatda o'zini namoyon eta olish darajasidir.

Musiqa ta'limining nazariy asoslarida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim g'oyasi muhim o'rin tutadi. Chunki musiqa fani o'z mohiyatiga ko'ra o'quvchining ichki dunyosi, hissiy kechinmalari, estetik didi va ijodiy tasavvuri bilan bevosita bog'liqdir. Har bir o'quvchi musiqani turlicha qabul qiladi, har xil his qiladi va unga nisbatan o'ziga xos munosabat bildiradi. Shu sababli musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuv o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olish, uning musiqiy qiziqishlari va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuvda o'qituvchi o'quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi obyekt sifatida emas, balki faol, ijodkor va mustaqil shaxs sifatida ko'radi.

Nazariy jihatdan kompetensiyaviy yondashuv faoliyatli yondashuv bilan uzviy bog'liqdir. Faoliyatli yondashuvga ko'ra, bilim va ko'nikmalar o'quvchining faol ishtiroki, amaliy harakati va ijodiy tajribasi orqali shakllanadi. Musiqa ta'limida bu holat ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi. Chunki musiqa faqat tinglash yoki nazariy tushunish orqali emas, balki kuylash, ijro etish, ritmik harakat qilish, tahlil qilish, muhokama yuritish va ijodiy topshiriqlar bajarish orqali chuqur o'zlashtiriladi. O'quvchi musiqiy faoliyatda ishtirok etgan sari uning eshitish qobiliyati, ritmni his qilishi, emotsional sezgirligi, ijro madaniyati va badiiy tafakkuri rivojlanadi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvning yana bir nazariy tayanchi madaniyatshunoslik yondashuvidir. Musiqa insoniyat madaniyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u xalqning tarixi, turmush tarzi, qadriyatlari, orzu-intilishlari va ma'naviy dunyosini aks ettiradi. Shu bois musiqa ta'limi o'quvchini nafaqat musiqiy bilimlar bilan qurollantiradi, balki uni madaniy merosni anglash, qadrlash va davom ettirishga tayyorlaydi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan musiqa darslarida o'quvchi milliy va jahon musiqa namunalarini o'rganish orqali madaniyatlararo muloqot, milliy o'zlikni anglash, estetik baholash va ma'naviy qadriyatlarga hurmat kompetensiyalarini egallaydi.

Musiqa ta'limining pedagogik nazariyasida musiqiy-estetik tarbiya alohida ahamiyatga ega. Estetik tarbiya o'quvchining go'zallikni his qilish, san'at asarini tushunish, badiiy obrazni anglash va unga munosabat bildirish qobiliyatini shakllantiradi. Musiqa esa estetik tarbiyaning eng ta'sirchan vositalaridan biridir. Kompetensiyaviy yondashuv sharoitida musiqiy-estetik tarbiya faqat musiqa asarlarini tinglash yoki kuylash bilan cheklanmaydi, balki o'quvchini musiqiy hodisalarni tahlil qilishga, ularning mazmunini

tushunishga, hissiy kechinmalarini ifodalashga va ijodiy faoliyatga jalb etishga yo'naltiriladi. Natijada o'quvchida musiqiy-estetik kompetensiya shakllanadi.

Musiqiy-estetik kompetensiya musiqa ta'limining asosiy natijalaridan biri hisoblanadi. Bu kompetensiya o'quvchining musiqa asarini ongli idrok etishi, uning obrazli mazmunini tushunishi, musiqiy ifoda vositalarini farqlashi, ijro jarayonida emotsional ta'sirchanlikni namoyon qilishi va musiqa san'atiga nisbatan estetik munosabat bildira olishi orqali namoyon bo'ladi. Bunday kompetensiyaga ega o'quvchi musiqa asarini oddiy tovushlar ketma-ketligi sifatida emas, balki ma'lum g'oya, kayfiyat, badiiy obraz va tarbiyaviy mazmunga ega san'at hodisasi sifatida qabul qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslaridan yana biri integrativ yondashuvdir. Musiqa ta'limi o'z tabiatiga ko'ra ko'p qirrali bo'lib, unda san'at, tarix, adabiyot, psixologiya, pedagogika, madaniyatshunoslik va axborot texnologiyalari o'zaro uyg'unlashadi. Masalan, xalq qo'shiqlarini o'rganish jarayonida o'quvchi nafaqat musiqiy ohang va ritmni, balki xalq hayoti, urf-odatlarini, tarixiy tajribasi va ma'naviy qadriyatlarini ham anglaydi. Kompozitor ijodini o'rganish esa musiqa tarixini, badiiy tafakkurni va madaniy jarayonlarni tushunishga yordam beradi. Shu sababli kompetensiyaviy yondashuv musiqa ta'limida fanlararo bog'liqlikni kuchaytiradi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni nazariy jihatdan asoslashda ijodiy yondashuv ham muhimdir. Musiqa san'ati ijodkorlik bilan chambarchas bog'liq bo'lib, o'quvchining tasavvuri, fantaziyasi, emotsional sezgirligi va mustaqil ifoda qilish imkoniyatlarini rivojlantiradi. Ijodiy yondashuv asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar tayyor bilimlarni takrorlash bilan cheklanmay, balki yangi musiqiy obrazlar yaratish, ohanglarni davom ettirish, ritmik namunalar tuzish, ijro uslubini tanlash va o'z hissiy munosabatini ifodalashga o'rganadilar. Bu jarayon ularning ijodiy kompetensiyasini shakllantiradi. Nazariy jihatdan musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuv motivatsion omillar bilan ham bog'liqdir. O'quvchi musiqa darsida o'zini erkin, faol va ijodkor his qilgan taqdirdagina unda musiqaga nisbatan barqaror qiziqish shakllanadi. Qiziqish esa musiqiy faoliyatning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Shu sababli dars jarayonida o'quvchining yosh xususiyatlari, musiqiy didi, milliy va zamonaviy musiqa namunalari, ijodiy topshiriqlar va amaliy faoliyat turlaridan oqilona foydalanish zarur. Kompetensiyaviy yondashuv aynan shu jihati bilan o'quvchini ta'lim jarayoniga ichki ehtiyoj asosida jalb etadi.

Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuvning psixologik asoslari ham mavjud. Musiqa insonning emotsional holatiga, xotirasiga, diqqatiga, tasavvuriga va tafakkuriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Musiqiy faoliyat jarayonida o'quvchining eshitish sezgisi, ritmik idroki, emotsional javob reaksiyasi, obrazli fikrlashi va irodaviy sifatlari rivojlanadi. Shu sababli musiqa ta'limida kompetensiyalarni shakllantirish o'quvchining psixik jarayonlari bilan uzviy bog'liq holda amalga oshadi. O'qituvchi darsda nafaqat musiqiy bilimlarni, balki o'quvchining hissiy-idrokiy tajribasini ham rivojlantirishi lozim.

Kompetensiyaviy yondashuvda o'quvchining mustaqil faoliyati muhim nazariy tamoyil sifatida qaraladi. Musiqa ta'limida mustaqil faoliyat o'quvchining musiqa asarini mustaqil tinglashi, u haqida fikr bildirishi, ijro ustida ishlashi, ijodiy topshiriqlar bajarishi, qo'shimcha manbalar bilan tanishishi va o'z musiqiy natijalarini baholashi orqali namoyon bo'ladi. Mustaqil faoliyat o'quvchida mas'uliyat, o'zini nazorat qilish, ijodiy izlanish va o'z-o'zini rivojlantirish

ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa kompetensiyaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biridir.

Musika ta'limida kompetensiyaviy yondashuvning didaktik asoslari dars jarayonini maqsadli, tizimli va natijaviy tashkil etishni talab qiladi. Bunda ta'lim maqsadi aniq kompetensiyalar bilan bog'lanadi, o'quv mazmuni faoliyatga yo'naltiriladi, metodlar o'quvchining faolligini oshirishga xizmat qiladi, baholash esa yakuniy bilimni emas, balki rivojlanish dinamikasini aniqlashga qaratiladi. Demak, kompetensiyaviy yondashuv musiqa darsining barcha bosqichlarini — motivatsiya, yangi bilimni o'zlashtirish, amaliy faoliyat, ijodiy topshiriq, tahlil, refleksiya va baholash jarayonlarini qayta tashkil etishni nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv nazariy jihatdan baholash mezonlarining yangilanishini talab qiladi. Musika ta'limida baholash faqat ijroning texnik to'g'riligi bilan cheklanmasligi kerak. O'quvchining musiqani his qilishi, ifoda etishi, tahlil qilishi, ijodiy yondashuvi, jamoaviy faoliyatdagi ishtiroki, estetik munosabati va mustaqil fikri ham baholash mezonlariga kiritilishi lozim. Bu esa o'quvchining musiqiy rivojlanishini yanada to'liq va adolatli baholash imkonini beradi..

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Ishmuhamedov R., Yo'ldoshev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2021. – 320 b.
- 2.Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 276 b.
- 3.Nurmatov H. Musika o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2022. – 224 b.
- 4.International Society for Music Education. Music Education in the Twenty-First Century: Global Perspectives and Practices. – London: Routledge, 2022. – 278 p.
- 5.Hallam S. The Power of Music: An Exploration of the Evidence. – 2nd ed. – London: Institute of Education Press, 2021. – 312 p.
- 6.Burnard P., Murphy R. Teaching Music Creatively in the Digital Age. – New York: Routledge, 2023. – 254 p.
- 7.European Commission. Key Competences for Lifelong Learning: European Reference Framework. – Brussels: Publications Office of the European Union, 2020. – 32 p.